

جایگاه زنبور عسل و عسل در قرآن کریم و احادیث ائمه معصومین علیهم السلام

سامان مهدوی¹، علی آذر²

1- گروه میکروبیولوژی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران

2- استادیار و عضو هیئت علمی گروه شهرسازی و معماری، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی،

مراغه، ایران

ایمیل نویسنده مسئول: S.mahdavi@iau-maragheh.ac.ir

چکیده

قرآن کریم نیز در 1400 سال قبل به شفا بخش بودن عسل اشاره کرده و در آیات سوره نحل اهمیت عسل و تولید آن توسط زنبور عسل را متذکر شده است و از آن به عنوان درمانی برای مردم یاد میکند. همچنین در سوره مبارکه محمد (ص) که به مومنان و نیکوکاران وعده بهشت داده است، در واقع عسل را نوعی خوراکی بهشتی نامیده است. عسل یک تغذیه کامل میباشد که حاوی انواع ویتامینها و مواد معدنی است و دارای آنتیاکسیدان میباشد که باعث از بین بردن بردن رادیکالهای آزاد در بدن میگردد. عسل از قدیمالایام به دلیل اثرات چشمگیر تغذیهای و دارویی مورد توجه حکما بوده است. بر اساس شواهد به دست آمده، یونانیان باستان تصور می- کردند که خدایان که خدایان چون خوراک بهشتی می خوردند، فناپذیر و ابدی گشتهاند. در کتب مذهبی یهودی نیز از سرزمین موعود چنین یاد میکردند که در آن نهلهایی از عسل و شیر جاری است. در انجیل نیز از عسل و گیاهان دارویی به عنوان هدایای گرانبهای طبیعت یاد شده است. پیامبر عظیم الشان اسلام، حضرت محمد (ص) و ائمه اطهار (ع) نیز در احادیث مختلف بر مزایای خوردن عسل طبیعی بارها تاکید کردهاند، لذا در این مقاله که با رویکرد کیفی و مروری نوشته شده است، بر زندگی زنبور عسل و تاثیرات معجزه آسای تغذیه با عسل و تاثیرات درمانی آن در شفای امراض مختلف از دیدگاه مذهبی و پزشکی پرداخته شده است.

کلمات کلیدی: قرآن کریم، احادیث، زنبور عسل، عسل، سلامتی.

عسل یک تغذیه کامل میباشد که حاوی انواع ویتامینها و مواد معدنی است و حاوی آنتیاکسیدان میباشد که باعث از بین بردن بردن رادیکالهای آزاد در بدن میگردد. عسل پیری را به تاخیر می‌اندازد. به طور خلاصه، عسل یک غذای سالم و مفید برای افراد مسن، کودکان و بزرگسالان است. عسل مقوی مولتی ویتامین است، خاصیت ضد باکتری دارد و دارای آنتی اکسیدان است. تهوع، سرفه، سرماخوردگی و غیره با مصرف عسل قابل درمان است. افرادی که آسم دارند نیز میتوانند از مصرف عسل روزمره برای سلامت خود استفاده کنند. آیورودا¹ (یک سیستم دارویی جایگزین با سابقه تاریخی در شبه قاره هند است) عسل را به عنوان دارویی عجیب که توانایی افزایش طول عمر را دارد، تصدیق میکند. پوکی استخوان بیماری دیگری است که با مصرف منظم عسل میتوان از بروز آن جلوگیری کرد. تحقیقات جدید تأثیرات مثبت عسل را در برابر موارد پیشرفته سرطان معده و استخوان موثر دانسته است. مصرف یک قاشق غذاخوری عسل با یک قاشق چایخوری پودر دارچین (سه بار در روز) علائم سرطان را در عرض یک ماه کاهش میدهد. عسل دارای چندین آنتی اکسیدان است که در برابر رشد سرطان موثر است. می‌توانید عسل را به تنهایی یا همراه با شیر یا آب، با یا به همراه یک پیمانه پودر دارچین مصرف کنید. عسل را به یک عادت تبدیل کنید؛ این امر شما را سالم، قوی و پربار نگه می‌دارد. عسل ضد باکتری، ضد ویروس و ضد قارچ است و همه این خواص، آن را برای بهبود زخمها، ایده آل میکند. همچنین به دلیل محتوای کم آب، زخم‌ها را به طور موثری خشک می‌کند در حالی که مقدار زیادی قند از رشد میکروارگانیسم‌ها جلوگیری میکند. عسل همچنین حاوی آنزیمی است که هنگام تماس با سطح مرطوب مانند زخم، ماده ضد عفونی کننده پراکسید هیدروژن را تولید می‌کند (Sampath Kumar, et al, 2010))

عسل یکی از خاصترین خوراکیهایی است که خداوند به وسیله زنبور عسل در اختیار انسان قرار داده است. این ماده شفابخش در فرهنگ اسلامی ریشه دوانیده و علت آن تاکید قرآن بر عسل است. در دو جا از قرآن در مورد عسل صحبت شده است که نشان از اهمیت این ماده خوراکی دارد. با توجه به اینکه در زمان پیامبر در عربستان گل زیادی وجود نداشته و عسل نیز به احتمال زیاد در آن منطقه تولید نمیشده، نازل شدن آیاتی در مورد زنبور و عسل فوقالعاده است. جالب است که در این آیات متفکران به تفکر در مورد زنبور عسل و نحوه تولید عسل فراخوانده شده‌اند. موضوعی که باعث شده تا سالیان سال دانشمندان مسلمان و غیر مسلمان را به تفکر در عسل و زنبور عسل تشویق کند.

مبانی نظری

¹ . Ayurveda

در قرآن کریم دو بار واژه عسل استفاده شده است. ابتدا در سوره مبارکه محمد (ص) در آیه 15 خداوند در جایی که به مومنان و نیکوکاران وعده بهشت داده است، سخن از عسل پاک و ناب روان به میان آورده است. این بدان معنی است که در واقع عسل نوعی خوراکی بهشتی است که به زمینیان نیز از طریق زنبور عسل اعطا شده است. در دومین جایی که واژه عسل با کلمه نحل به کار رفته است در آیات ۶۸ و ۶۹ سوره نحل در جزء ۱۴ قرآن کریم ذکر شده و در این آیات به خلقت زنبور عسل اشاره شده و جایگاه عسل در قرآن ذکر شده است، همچنین نشان‌های از آیات خداوند برای اهل فکر شمرده شده است. نامگذاری سوره نحل (زنبور عسل) نیز به احتمال زیاد به خاطر همین آیات است که درباره عسل در قرآن بیان شده است.

در ادامه، عسل را مایه شفای مردم معرفی میکند. در واقع در قرآن دو چیز به عنوان شفابخش معرفی شده است؛ اولین شفابخش، قرآن کریم (سوره اسراء) و دومی عسل است. خداوند باری تعالی، قرآن را شفای روح و عسل را شفای جسم قرارداده است که مقایسه این دو آیه جای تأمل بیشتر دارد. عسل غذایی معطر است که زنبور عسل آن را میسازد و حضرت محمد (ص) آن را درمانی برای تمام بیماریها معرفی کرده است.

آیات مرتبط با جایگاه عسل در قرآن کریم

آیه ۶۸ سوره نحل :

وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ .

ترجمه (مکارم شیرازی): پروردگار تو، به زنبور عسل، وحی (الهام غریزی) فرستاد که از کوهها و درختان و داربستهای که مردم میسازند خانههایی برگزین.

این آیه دو پیام دارد :

1- تلاش و حرکت حیوانات و انتخاب مسکن آنها بر اساس غریزهای است که خداوند در نهاد آنها قرار داده است. «او حی رَّبُّكَ إِلَى النَّحْلِ...»

2- بهترین نوع عسل، عسل زنبورهای کوهستان است که از گل و گیاه کوهی استفاده میکنند.

«اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ... وَمِنَ الشَّجَرِ...»

یکی از شگفتیهای بیان شده در آیه 68 سوره نحل این است که خداوند به زنبور عسل وحی فرستاده است. این یعنی که زنبور این فعالیت فوقالعاده زیاد خود را به دستور پروردگار انجام میدهد و این پیچیدگی مسئولیتها و انجام آنها ناشی از همین وحی الهی است. در این آیه مسئولیت اولیه زنبور عسل، خانهسازی است. اولین اقدامی که جمعیت زنبور عسل انجام می‌دهد این است که اقدام به خانهسازی میکند، چرا که بدون ساخت خانه، ساماندهی و قانونگذاری غیر ممکن است. شاید به همین علت است که بسیاری از مناسبات شهری انسانها الهام گرفته از زنبور و قوانین موجود در کلنی است. در واقع این آیه نشان میدهد که شرط اول

برای بقا و انجام ماموریت‌های سخت این است که سریناه برای زنبور وجود داشته باشد، موضوعی که برای انسانها نیز به همین منوال است. دومین ماموریتی که خداوند به زنبور وحی کرده است، مهمترین وظیفه او برای طبیعت است. گرده افشانی یکی از مهمترین و کاربردی-ترین وظایف زنبور به شمار میرود که نمیتوان به این سادگی از کنار آن عبور کرد. در صورتی که زنبور، کار گرده افشانی را به درستی انجام ندهد خیلی زود زمین به کویری خشک و بی آب و علف بدل میشود. در خلال این ماموریت، به زنبور دستور داده شده تا هر آنچه که در طبیعت به عنوان ثمره است که قطعاً پاک طیب نیز هست، تناول کند. اما در آخرین ماموریتی که به زنبور داده شده قرار است از درون بدن زنبور نوشیدنی مخصوصی خارج شود که رنگ های مختلفی دارد. شاید تا چند دهه گذشته درک این موضوع که عسل رنگ های مختلفی دارد کمی سخت بود اما امروزه با وجود عسل های تک گل، رنگ های مختلف عسل شناخته شده‌تر هستند.

آیه ۶۹ سوره نحل :

ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلًّا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّفِيدْ لِكَلِّهَا يَهْلُقْ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ.

ترجمه (مکارم شیرازی): سپس از تمام ثمرات تناول کن، و راههایی را که پروردگارت برای تو تعیین کرده به راحتی بپیما، از درون شکم آنها نوشیدنی خاصی خارج میشود، به رنگهای مختلف، که در آن شفای مردم است دراین امر نشانه روشنی است برای جمعیتی که اهل تفکرند.

چند پیام میتوان از آیه ۶۹ سوره نحل دریافت کرد :

- 1- عسل ، عصاره انواع میوههاست. «کُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ»...
- 2- نه تنها انتخاب مسکن و غذای حیوانات با هدایت الهی است، بلکه همه کارهای آنها راهی است که خداوند پیش رویشان گذاشته است. در کندو مقدمات مهاجرت برای اطاعت خدایی که سرنوشت زنبور عسل را در دست گرفته فراهم میشود. «سُبُلَ رَبِّكِ»...
- 3- اعجاز خلقت: یک کارخانه عسلسازی در شکم حیوانی کوچک! «يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا»...
- 4- عسل طبیعی به رنگهای مختلفی است. «مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ» (رنگهای سفید، زرد، قرمز، که شاید این اختلاف رنگها بر اساس اختلاف رنگ گلها باشد.
- 5- در گیاهان و گلها، خواص درمانی است که از طریق عسل، شفای دردهای ما میشود. «فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ» (ناگفته پیداست که عسل، شفای همه دردها نیست، لذا بصورت نکره «شفاء» آمده است.

6- تمام درسها و عبرتها، برای کسانی است که اهل فکر و اندیشه باشند «لقوم یتفکرون» وگرنه افرادی هستند که در تمام عمر از عسل استفاده میکنند ولی حاضر به چند دقیقه فکر درباره آن نیستند.

نکته دیگری که در آیه ۶۹ سوره نحل وجود دارد ایناست که خداوند بعد از این که اختلاف تنوع رنگها را بیان کرد، خاصیت شفابخشی عسل را نیز مطرح کرده و این امر نشان دهنده نوعی رابطه میان اختلاف رنگها با شفابخشی عسل است که میتوان آن را از اعجاز قرآن دانست، چرا که در علم جدید ثابت شده است تنوع رنگها در عسل به تنوع عناصر قندی موجود در گیاهان برمیگردد. نوع رنگها را در شفابخشی عسل دخالت داده و این امر را به خود عسل نسبت نداده است.

در حقیقت آنچه را زنبوران عسل از آن مخورند، بالقوه انواع میوه‌هایی است که به کمک آنها، شکل میگیرد و با این حال چه پر معنی است کلمه "كُلُّ الثَّمَرَاتِ". زنبوران برای رسیدن به منطقه گله‌ها، گاهی راه خود را نشانگذاری میکنند و از طریق پراکندن بوهای مختلف در مسیر راه، و مانند آن، چنان راه را مشخص میکنند که کمتر امکان دارد زنبوری سرگردان شود. جمله قَاسِلُکِی سُبُلَ رَبِّکِ ذُلَّالًا (در جاده‌های پروردگارت که رام و تسلیم تو است گام بگذار) گویا اشاره به این واقعیت است. عجیب اینکه سوره نحل، از سوره‌های مکی است و مدانیم در منطقه مکه نه گل و گیاهی وجود دارد و نه زنبوران عسل، ولی ارزش عسل در قرآن آنقدر بالاست که بایندقت و ظرافت از آن سخن میگوید و با تعبیر جالبی آن را بیان میکند: رَابِئُ مَخْلُفًا لَّوَاثِهِ: "از درون زنبوران مایعی خارج میشود به رنگهای مختلف" حتی به ریزه‌کاریهای ساختن عسل نیز اشاره کرده است. عسل را نباید در ظرفهای فلزی ذخیره کرد، این مطلبی است که دانشمندان به ما میگویند و جالب اینکه قرآن به هنگامی که از زنبوران عسل سخن میگوید میفرماید: "مِنَ الْجِبَالِ یُؤْتَا وَ مِنَ الشَّجَرِ وَ مِمَّا یَعْرِشُونَ" یعنی خانه‌های زنبوران عسل را تنها در سنگها و چوبها خلاصه میکند. نکته مهم دیگر اینکه، برای رسیدن به خواص درمانی و بهداشتی عسل باید هرگز آن را حرارت ندهند و به صورت پخته در میان غذاهای دیگر استفاده نکنند، بعضی معتقدند تعبیر قرآن به شراب (نوشیدنی) در مورد عسل، اشاره به همین نکته است که آن را باید نوشید. در احادیث و روایات بسیاری، در ارتباط با خواص درمانی عسل آمده است. مصرف عسل و عسل درمانی جزئی از سیره ائمه اطهار بوده که در ادامه به برخی از این احادیث اشاره میشود. لازم به ذکر است که در همه این موارد روش استفاده عسل کاملاً نقل شده است. درواقع این مطلب را باید خاطر نشان کرد که طب اسلامی بر اساس همین احادیث و روایات بنا شده است. امروزه با پیشرفت علم بر صحت مطالب مطرح شده در طب اسلامی افزوده شده و حتی از آن در درمانهای آکادمیک هم استفاده میشود.

حضرت محمد (ص) فرمودند:

دومین همایش ملی

پژوهش‌های میان رشته‌ای قرآن و انکساده‌های علوم زیستی

دانشگاه علوم کشاورزی
و منابع طبیعی ساری

- 1- بر شما باد دو درمان عسلو قرآن.
 - 2- نزد من برای زن تازه‌زا درمانی همانند خرما و برای بیمار درمانی همانند عسل وجود ندارد.
 - 3- عسل چه خوب نوشیدنی است. قلب را مراقبت می‌کند و سردی سینها را می‌انهد.
 - 4- اگر در چیزی درمانی باشد، در بیشتر حجامت‌گر و نوشیدنی از عسل است.
 - 5- تن با سه چیز شاداب و پروریده می‌شود. بوی خوش، لباس ملایم و نوشیدن عسل.
 - 6- حکایت مومن، مانند زنبور عسل است. جز پاک و پاکیزه نمی‌خورد و جز پاک تولید نمی‌کند.
- رسول اکرم (ص) فرموده‌اند: بهترین نوشیدنیها عسل است که به قلب نشاط می‌بخشد و سینه را گرم می‌سازد و به قوه حافظه کمک می‌کند. پیامبر اکرم (ص) فرمودند: کسی که در هر ماه یک بار عسل بخورد به قصد شفای که خداوند در قرآن درباره عسل فرموده است از خطر 77 مرض مصون می‌ماند.

حضرت علی (علیه السلام): از هر علمی بهترینش را فراگیرید، همانا زنبور عسل از هر گلی زیباترینش را برمی‌گزیند. از او دو گوهر گرانقدر تولید می‌شود، در یکی از آن دو (عسل) شفای درد مردم و در دیگری نور و روشنائی (موم) است.

امام رضا (ع) فرمودند:

- 1- هر که می‌خواهد در همه زمستان از سرما خوردگی دور بماند، هر روز، سه لقمه شهد (عسل) بخورد.
- 2- خداوند برکت را در عسل قرار داده است. درمان دردها، در آن است و هفتاد پیامبر دوام سودمندی آن را از خداوند خواسته‌اند.
- 3- اگر کسی به شما شربت از عسل را تعارف کرد رد نکنید.
- 4- سه چیز حافظه را زیاد می‌کند و بلغم را از بین می‌برد، قرائت قرآن، عسل و کندر.
- 5- هر کس در نطفه‌اش نقصانی پدید آمد، شیر یا عسل بخورد.
- 6- خداوند متعال در عسل برکت گذاشته و شفای دردها را در آن قرار داده است.

نمونه تفکر از نظر امام صادق (ع) درباره عسل و زنبور عسل:

امام صادق (ع) شاگرد خود، مفضل را درباره عسل و زنبور عسل چنین وادار به تفکر می‌کند: "به زنبور عسل و اجتماعش در صنعت عسل‌سازی و تهیه خانه‌های شش ضلعی بنگر و آنچه را در جمع زنبوران از ظرائف و زیرکیها می‌بینی، مسلماً چنانچه کار آنها را در مورد تامل و دقت قرار دهی آن را شگفت و ظریف می‌بینی، وقتی کارهایشان را بنگری آن را عظیم و شریف و در ردیف کارهای انسان می‌یابی. ولی چون به خود زنبوران بنگری آنها را حتی نسبت به خویشان

جاهل و نادان میبای و در این، دلیل واضح و آشکاری است بر اینکه صواب و حکمت در این صنعت از آن زنبور عسل نیست، بلکه از آن کسی است که آنرا با این طبیعت آفریده و این صنعت را در آن برای مصلحت انسان قرار داده است."

امامان معصوم (علیه السلام) نیز در روایت‌های گوناگون، ارزش غذایی و خواص دارویی زیادی برای عسل بیان کرده‌اند. از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است که پیامبر اسلام (ص) بسیار به عسل علاقه داشتند و فرموده اند: «عَلَيْكُمْ بِالشَّفَاءِ مِنَ الْعَسَلِ وَ الْقُرْآنِ» بر شماست که شفا را از عسل و قرآن بگیرید. حدیث دیگری از آن رسول (ص) وجود دارد که میفرماید: کسی که در هر ماه، سه بامداد عسل بخورد به قصد شفایی که خداوند متعال در قرآن کریم درباره عسل فرموده است از بیماریهای زیاد مصون میماند. در روایات نیز آمده است که امیرالمؤمنین علی (ع) گاهی اوقات روزه خویش را با عسل باز می نمودند.

برخی خواص درمانی فرآورده‌های زنبور عسل

به نظر میرسد یکی از دلایل تاکید قرآن بر تفکر بر روی زنبور عسل، خواص درمانی موجود در فرآورده‌های زنبور عسل باشد. وقتی در منطقهای که در آن زنبور به ندرت یافت میشده صحبت از این حشره حیرت انگیز میشود، یعنی منظور، یک پیام جهانی برای تمام زمانهاست نه فقط مربوط به یک زمان خاص. هنوز و بعد از گذشت قرن‌ها با وجود تفکر و تحقیق و آزمایش در فرآورده‌های مختلف زنبور عسل، هنوز به تمام ویژگیهای این فرآورده‌ها پی برده نشده است. در واقع بعضی مواد مثل [ژل رویال که برای درمان نازایی](#) و یا درمان سرطانهای زنانه مورد استفاده قرار میگیرند، هنوز مواد ناشناخته بسیار زیادی دارند که هنوز علم آنها و خواص آنها را نشناخته است. حتی از ژل رویال در درمان کبد چرب نیز استفاده میشود بی آنکه تحقیقات در مورد آن تکمیل باشد. بره موم نیز از جمله مواردی است که از زمانهای گذشته مورد بررسی قرار گرفته و دانشمند ایرانی مسلمان ابوعلی سینا نیز در مورد آن سخن گفته است، اما هنوز از خواص فوق العاده آن اطلاعات جامعی در دست نیست. امروزه از این ماده در [درمان کولیت](#)، [درمان سرطان](#)، [درمان فشار خون](#)، [درمان کمخونی](#)، [درمان سردمزاجی](#)، [درمان نازایی](#) و یا [تقویت قوای جنسی](#) استفاده می شود، هرچند هنوز منشأ این خواص فوقالعاده مشخص نیست. به نظر می رسد منشأ آن را باید در وحی الهی که به زنبور شده جست و جو کرد که نوعی پیام سری بوده است! خداوند متعال در آیه 69 سوره نحل میفرماید که در عسل شفا قرار داده است. شفا به این معناست که شما با مصرف عسل میتوانید به مبارزه با بیماری‌های مختلف پرداخته و آنها را مغلوب کنید. در واقع، عسل طبیعی دوی هر درد به حساب میآید و به صورت عمده برای بیماری‌های مختلف مورد استفاده قرار میگیرد. شفای مطلق به این

معناست که خداوند در عسل طبیعی نیرویی قرار داده است که اگر به درستی مورد استفاده قرار گیرد درمان بیماریها قطعی به نظر می‌رسد. البته نکته قابل تامل این است که شفایی که خداوند در مورد عسل طبیعی بیان کرده، مختص عسلی است ناب و خالص نه عسلهایی که عموماً" در حال حاضر وجود دارد. عسلی که خداوند در قرآن کریم به عنوان شفا یاد کرده است، عسلی است طبیعی، بدون هیچ گونه عوارض جانبی که از نوشیدن شهد گیاهان و ثمرات آنها بدست آمده است و هیچ گونه آلودگی و ناخالصی در آن راه نیافته است. این نوع عسل امروزه بیشتر در کوه‌ها و مناطق صعب العبور یافت میشود. جایی که نه زمین کشاورزی وجود دارد و نه بیمارستان و حتی انسانی که بتواند آلودگی را به زنبور و عسل پاک آن منتقل کند. پیامبر اسلام (ص) فرمودند: «لم یستشف المریض بمثل شربة العسل» «هیچ مریضی، به مانند نوشیدن عسل شفاء پیدا نمی‌کند».

واژه‌ی «شفاء» در قرآن، درباره‌ی خوردنی‌ها به کار نرفته است، مگر برای عسل. در زندگی زنبور عسل، شگفتی‌های فراوانی برای درس‌آموزی و عبرت‌اندوزی نهفته است که قرآن ما را بدان دعوت می‌کند. قرآن از وحی به زنبور عسل سخن به میان آورده که این نکته نشانگر شرافت و عظمت این حشره به ظاهر حقیر است. برخی بر این باورند که سه ویژگی منحصربه‌فرد در زنبوران عسل موجب شده خداوند آنان را شایسته دریافت مدال افتخار وحی کند: ویژگی تسکین‌دهی، غذایی سالم، محصولی طبیعی و دلپذیر. همچنین از نیش زنبور عسل به علت خاصیت قلیایی و اسیدی بودن آن در درمان بیماری‌ها، استفاده می‌کنند؛ خود عسل نیز خاصیت درمانی و همچنین مقدار کمی هم خاصیت ضد عفونی‌کنندگی دارد. روس‌ها، در جنگ جهانی دوم، از عسل برای پوشش زخم خود استفاده می‌کردند، به این ترتیب، زخم، رطوبت خود را حفظ می‌کرد و جای زخم ترمیم می‌شد. همچنین به دلیل غلظت عسل، قارچ یا باکتری در زخم رشد نمی‌کرد. به فردی که از حساسیت گیاه خاصی رنج می‌برد نیز عسلی که از همان گیاه ساخته شده است می‌دادند تا نسبت به آن حساسیت مقاوم شود. عسل از لحاظ قند و ویتامین K غنی است. بنابراین می‌توان برای بار دیگر تأکید کرد که دانش قرآن در رابطه با عسل، منشاء و خصوصیات آن بسیار از زمان خود جلوتر بوده است. این نکته امروز ثابت شده است که عسل هرگز فاسد نمی‌شود، یعنی از غذاهایی است که همیشه تازه و زنده بدست ما می‌رسد، و حتی ویتامینهای موجود خود را هرگز از دست نمی‌دهد. علت این موضوع را دانشمندان وجود "پتاسیم" میدانند که در آن بطور فراوان وجود دارد و مانع رشد میکربها است، و علاوه بر آن دارای مقداری مواد ضد عفونی‌کننده مانند "اسیدفورمیک نیز هست. لذا عسل هم خاصیت جلوگیری از رشد میکرب دارد و هم میکربکش است و به همین جهت مصریان قدیم که از این خاصیت عسل آگاه بودند برای مومیایی کردن مردگان خود از آن استفاده

میکردند. زنبورشناسان مگویند زنبور عسل برای رفع گرسنگیاش کافی است که دو و یا سه گل را بمکد، در حالی که در هر ساعت بطور متوسط روی دویست و پنجاه گل منشیند و کیلومترها راه می‌رود و آن قدر پرکار است که در مدت عمر کوتاهش هر یک مقدار معتناهی عسل تولید میکنند و به هر حال این تلاش و فعالیت چشمگیر او دلیل این است که او تنها برای خود کار نمیکند بلکه آن چنان که قرآن مگوید للناس و برای همه انسانها تلاش میکند. عسل پرتو آفتاب است. به عبارت بهتر، عسل نوعی انرژی متراکم گرفته شده از خورشید است. عسل ترکیبی است از روشنایی و انرژی تشعشعی گرفته شده از خورشید که به زمین رسیده، در دام گیاهان افتاده و از طریق شهد گله‌ها به وسیله زنبور عسل به انگبین تبدیل شده است. نتایج این تحقیقات علمی در زمینه زنبور عسل و عسل، همگی بخشی از کلام الهی یعنی قرآن کریم و سخنان پیامبر اسلام (ص) و امامان معصوم (ع) بوده که قرن‌ها قبل و پیش از تحولات اخیر بشری در زمینه فناوری و علوم جدید بیان شده است و منبع آن، اتصال آن بزرگواران به منشاء خلقت و بهره‌گیری از ذات مقدس الهی بوده است که همگی سعی در بیدار کردن مسلمانان و تفکر و شکرگزاری آنان در برابر نعمتهای بیکرانی که خداوند به انسان هدیه داده است میباشد تا راه درست زندگی کردن و تقرب الهی را با تفکر و عمل به آیات الهی در قرآن کریم و احادیث گهربار پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) عملی سازند.

نتیجه‌گیری

عسل یک تغذیه کامل میباشد که حاوی انواع ویتامینها و مواد معدنی است و دارای آنتیاکسیدان میباشد که باعث از بین بردن رادیکالهای آزاد در بدن میگردد. قرآن کریم نیز در 1400 سال قبل به شفا بخش بودن عسل اشاره کرده و در آیات سوره نحل اهمیت عسل و تولید آن توسط زنبور عسل را متذکر شده است و از آن به عنوان درمانی برای مردم یاد میکند. همچنین در سوره مبارکه محمد (ص) که به مومنان و نیکوکاران وعده بهشت داده است، در واقع عسل را نوعی خوراکی بهشتی نامیده است. عسل یک تغذیه کامل میباشد که حاوی انواع ویتامینها و مواد معدنی است و حاوی آنتیاکسیدان میباشد که باعث از بین بردن رادیکالهای آزاد در بدن میگردد. عسل پیری را به تاخیر میاندازد. به طور خلاصه، عسل یک غذای سالم و مفید برای افراد مسن، کودکان و بزرگسالان است.

در قرآن کریم دو بار واژه عسل استفاده شده است. ابتدا در سوره مبارکه محمد (ص) در آیه 15 خداوند در جایی که به مومنان و نیکوکاران وعده بهشت داده است، سخن از عسل پاک و ناب روان به میان آورده است. این بدان معنی است که در واقع عسل نوعی خوراکی بهشتی است که به زمینیان نیز از طریق زنبور عسل اعطا شده است. در دومین جایی که واژه عسل با کلمه نحل به کار رفته است در آیات 68 و 69 سوره نحل در جزء 14 قرآن کریم ذکر شده و در این

آیات به خلقت زنبور عسل اشاره شده و جایگاه عسل در قرآن ذکر شده است، همچنین نشان‌های از آیات خداوند برای اهل فکر شمرده شده است. نامگذاری سوره نحل (زنبور عسل) نیز به احتمال زیاد به خاطر همین آیات است که درباره عسل در قرآن بیان شده است. خداوند باری تعالی، قرآن را شفای روح و عسل را شفای جسم قرار داده است که مقایسه این دو آیه جای تأمل بیشتر دارد. عسل غذایی معطر است که زنبور عسل آن را میسازد و حضرت محمد (ص) آن را درمانی برای تمام بیماریها معرفی کرده است. در احادیث و روایات بسیاری، در ارتباط با خواص درمانی عسل آمده است. مصرف عسل و عسل درمانی جزئی از سیره ائمه اطهار بوده است. لازم به ذکر است که در همه این موارد روش استفاده عسل کاملاً نقل شده است. در واقع این مطلب را باید خاطر نشان کرد که طب اسلامی بر اساس همین احادیث و روایات بنا شده است. امروزه با پیشرفت علم بر صحت مطالب مطرح شده در طب اسلامی افزوده شده و حتی از آن در درمانهای آکادمیک هم استفاده میشود.

منابع

- 1- قرآن کریم، سوره نحل، آیه 68 و 69.
- 2- قرآن کریم، سوره محمد (ص)، آیه 15.
- 3- پاکنژاد، سیدرضا (1360)، اولین دانشگاه و آخرین پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم، انتشارات اسلامی، جلد 5، تهران.
- 4- قرقوز، احمد؛ دیاب، عبدالحمید (1393)، [طب در قرآن \(تحقیق بر اعجاز پزشکی و درمانی آیات قرآن، راهکارهای بهداشتی و غذایی\)](#)، انتشارات حفظی، ترجمه چراغی، تهران.
- 5- امین شیرازی، احمد (1382)، اسلام پزشکی بی دارو، دفتر انتشارات اسلامی، قم.
- 6- پرهیز، محمد علی (1390)، شگفتی‌ها و اعجاز قرآن، موسسه انتشارات مبین اندیشه، تهران.
- 7- نصیری، علی، نقدی، محمدرضا. ۱۳۹۰. اعجاز و شگفتی‌هایی از قرآن در زیست جانوری. دوفصلنامه تخصصی قرآن و علم، سال پنجم، شماره ۸.
- 8- بصیری، محمدرضا. ۱۳۸۶. اصول اصلاح نژاد زنبور عسل. انتشارات موسسه آموزش عالی علمی کاربردی جهاد کشاورزی، چاپ اول.
- 9- طباطبایی، محمد رضا. ۱۳۸۰. صرف ساده، انتشارات دارالعلم، قم، چاپ پنجاه و یکم.
- 10- قاسمیخادمی، تقی (۱۳۹۶)، تاکسونومی و بیولوژی مقایسه‌ای زنبوران عسل جهان و ایران، نشر انتخاب، چاپ اول، اردبیل.
- 11- مک اینس، مایک؛ فسندن، رون (1395)، انقلاب عسل، حفظ سلامت نسلهای آینده. ترجمه: سید مظاهر سیدی و غلامرضا کفیلی، انتشارات زاینده رود. چاپ هشتم، اصفهان
- 12- فضیل بکر، رضا، وجوه الاعجاز فی آیات النحل لغویا علمیا طبیا، دارالاعتصام، قاهره، مصر.

دومین همایش ملی

پژوهش‌های میان رشته‌ای قرآن و انگاره‌های علوم زیستی

دانشگاه علوم کشاورزی
و منابع طبیعی ساری

- 13- بحار الانوار جلد 66 صفحه 290 حدیث 2
- 14- کنز العمال، جلد 10 صفحه 44 حدیث 28279
- 15- مکارم الاخلاق، جلد 1 صفحه 358 حدیث 1168
- 16- عیون اخبار الرضا علیه السلام، جلد 2 صفحه 35 حدیث 83
- 17- مفاتیح الحیاة، صفحه 159 وطبائنی صفحه 25
- 18- نهج الفصاحه، ص 715.
- 19- طب الامام الرضا (ع)، صفحه 37
- 20- مکارم الاخلاق، جلد 1 صفحه 359 حدیث 1173
- 21- اخبار و آثار حضرت امام رضا علیه السلام، صفحه 724
- 22- Sampath Kumar, K. P.; et al (2010), Medicinal uses and health benefits of Honey: An Ove, Journal of Chemical and Pharmaceutical Research, 2(1): 385-395.
- 23- <http://www.mellifera.ir/2020>